

Ιστορία Προσανατολισμού Γ΄ Τάξη

Με αφορμή την εισήγηση του Δρ Ιστορίας Αθ. Καλλιανιώτη

«Έχω ξαναπεί πως μέσα στην ποίηση υπάρχει η αυθεντική ιστορία του κόσμου, η μη παραχαραγμένη ιστορία, διότι η αυθεντική ιστορία δεν έχει γραφτεί ακόμα -αν εξαιρέσουμε τον Θουκυδίδη», εξηγεί σε συνέντευξή του στο περιοδικό Ελίτροχος ο ποιητής Γιώργης Παυλόπουλος.

Η αντικειμενικότητα της ιστορικής αφήγησης ήταν ένας από τους προβληματισμούς που προέκυψαν από την εισήγηση του Δρ Ιστορίας Καλλιανιώτη Αθανάσιου, μέλους της συγγραφικής ομάδας των σχολικών εγχειριδίων Ιστορίας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση στο πλαίσιο του μαθήματος της Ιστορίας Προσανατολισμού της Γ΄ Τάξης. Αν και ο τρόπος διδασκαλίας του μαθήματος αυτού παρά τον ευρύτερο στόχο, τις απαιτήσεις και τις μεθόδους προσέγγισης του γνωστικού του αντικειμένου καθορίζεται συνήθως από την ανάγκη της προετοιμασίας των μαθητών για τις πανελλήνιες εξετάσεις, η παρούσα εισήγηση μας έδωσε την ευκαιρία να προβληματιστούμε για τον τρόπο προσέγγισης των ιστορικών πηγών, για τη συγκριτική ανάγνωση και την αξιοποίησή τους, για την ιστορική έρευνα και τις δυνατότητες πρόσβασης του ιστορικού στα αρχεία, αλλά και για τη διαμόρφωση της οπτικής του ιστορικού από διάφορους παράγοντες, όπως η πολιτική του τοποθέτηση. Ζητήματα πολύ σημαντικά αν αναλογισθεί κανείς το περιεχόμενο και τους στόχους της σχολικής ιστορικής αφήγησης αλλά και το γεγονός ότι η πολιτεία παραμένει αμήχανη στην παρουσίαση περιόδων της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας στους μαθητές.

Το ακόλουθο άρθρο αφορμάται από την εισήγηση και δημοσιεύτηκε πρώτη φορά στο ιστολόγιο του κυρίου Καλλιανιώτη.

Ελένη Σελτσιώτη

Αθανάσιος Καλλιανιώτης,

Παιχνίδια των πηγών: η ίδρυση του Εργατικού Κέντρου Κοζάνης

Αρκετές φορές η θεωρία δεν συμβαδίζει με την πράξη, ειδικά όταν συγκρίνουμε γενικές απόψεις με τοπικές ιστορικές πηγές.

Στα *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας* της Γ΄ τάξης του Λυκείου εγγράφεται ότι το *καθεστώς του Μεταξά [...]* αστυνομικό καθεστώς με φασιστικές τάσεις, δεν

πρόφθασε [...] να αλώσει τον κρατικό μηχανισμό ολοκληρωτικά,¹ άποψη που ομοιάζε ως προς τη διαδικασία κατάκτησης της αρχής με σχετικά πρόσφατη, αριστερή υφή, δήλωση που ομολογούσε *Έχουμε την Κυβέρνηση. Δεν έχουμε την εξουσία*². Διαφαίνεται εδώ μια αποτυχία αλώσεως της εξουσίας από δύο άκρως αντίθετα μεταξύ τους πολιτικά συστήματα, τα οποία απέχουν έναν περίπου αιώνα το ένα από το άλλο. Το πρώτο άρπαξε δια της βίας την εξουσία για πέντε έτη, ενώ το δεύτερο, όντας εκλεγμένο, παρέμεινε στην κυβέρνηση ακριβώς τα ίδιο διάστημα πριν, κατόπιν πάλι εκλογών, αποχωρήσει. Ο στίχος του ποιήματος *φτάνουνε τόσο μικρές οι εποχές που δεν έχουν τον καιρό να φωτίσουν τη σιωπή μας*³ ίσως αναφέρεται στην ειρημένη ομοιότητα της διαφοράς.

Μακρά δομή

Αφήνοντας στην άκρη το, μάλλον φιλοσοφικό, ερώτημα των διαφορών ως προς την εκλογική λαβή (ή βίαιη άλωση) της εξουσίας, δίνεται βήμα σε ακόλουθο εδάφιο του ίδιου βιβλίου⁴ ότι το αναφερόμενο καθεστώς *απαγόρευσε, μεταξύ άλλων, [...] και την ελευθερία του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι*. Θα περίμενε, λοιπόν, ο αναγνώστης ότι όσοι σύλλογοι, ενώσεις, εταιρίες και σωματεία υπήρχαν διαλύθηκαν το 1936 και τίποτα νέο δεν είχε δημιουργηθεί και πως το αστυνομικό καθεστώς φοβούμενο ίσως μαζικές αντιδράσεις απομόνωσε εντελώς τους ανθρώπους. Όμως κάτι αντιβαίνει στην ανωτέρω γνώμη αφού ήδη υπήρχαν απείραχτες συμπαγείς ομάδες στους κόλπους του κρατικού μηχανισμού, η Αστυνομία π.χ. ή ο Στρατός, άρα ενεργό μέρος του πληθυσμού στήριζε εξ επαγγέλματος τη νέα υποτροπή όπως ακριβώς την παλαιά τάξη. Σ' αυτές (τις ομάδες) αν προστεθούν δημόσιοι και δημοτικοί υπάλληλοι, εννοείται και οι οικογένειες, οι συγγενείς κι ο κύκλος γνωριμιών τους, που εξ ανάγκης υποστήριζαν ή ανέχονταν τη διακυβέρνηση Μεταξά, η βάση της άγγιζε μάλλον το ένα τέταρτο του εκλογικού σώματος. Σήμερα με τι ποσοστό του εκλογικού σώματος κυβερνούν τα πρώτα κόμματα;

Τα υπόλοιπα τρία τέταρτα του λαού, αγρότες, εργάτες, ποιμένες, μάλλον αδιαφορούσαν για τις αλλαγές της εξουσίας είτε επειδή δεν είχαν άμεση πρόσβαση στους ηγήτορες και τους αντιπροσώπους τους είτε διότι δεν πίστευαν ότι οι προϊστάμενοι θα απάλυναν τη σκληρή ζωή τους. Καθώς όμως οι κυβερνήτες γνώριζαν εκ πείρας ότι δεν παρέμεναν στον θώκο πολύν καιρό, φρόντιζαν να διατηρούν προσφιλείς νησίδες στους κόλπους των αντιπάλων τους, ώστε μετά από την αλλαγή να διασώζονται επ' αυτών, καταβιβαζόμενοι σε υποδεέστερες έστω θέσεις -το κρατικό ταμείο δεν στερεύει ποτέ ακόμη και για όσους περιφέρονται στο κατώφλι του.

Ομολογουμένως το βίαιο παρελθόν δεν σχετίζεται με το ειρηνικό παρόν κι αυτό αληθεύει. Παλαιότερα οι συγκρούσεις ήταν αιματηρές, επειδή κάθε ομάδα εξουσίας υποχρεώνοντας την αντίπαλή της σε πλήρη νηστεία επωφελούνταν τα μέγιστα πριν

¹ Αζέλης Αγαθοκλής, «Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ» (1821-1936), σσ. 53-111, σ. 111, http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2758/Themata-Neoellinikis-Istorias_G-Lykeiou_html-apli/index2_7.html

² Μαρίνου Έφη, *Ο ΣΥΡΙΖΑ πήρε την κυβέρνηση, αλλά δεν πήρε την εξουσία*, 07.01.2018, https://www.efsyn.gr/politiki/syntetyxeis/135812_o-syriza-pire-tin-kybernisi-alla-den-pire-tin-exoysia

³ *Σκυφοί περάσανε...*, https://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/tools/concordance/browse.html?cnd_id=2&text_id=39

⁴ Αζέλης Αγαθοκλής, *ό.π.*

εκπέσει, ενώ σήμερα νικητές και ηττημένοι έχοντας συμφωνήσει για την σταθερή διαδοχή κι αναμένοντας υπάκουα τη σειρά τους μοιράζονται τα πολλαπλά οφέλη. Απλώς οι επί ωφελούνται περισσότερο από τους υπό.

Ιδρύσεις συλλόγων

Αλλά ας συντελεστεί επιστροφή στο *συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι*. Κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής διακυβέρνησης 1936-1940 ανιχνεύονται σε τοπικές πηγές νέες ιδρύσεις κι αρχαιρείες ομάδων κοινών συμφερόντων ή ενδιαφερόντων όπως επίσης και συνέχειες προϋπαρχόντων: Το 1936 ιδρύθηκαν ο *Σύλλογος Κυνηγών «Η Δορκάς»* Τσοτυλίου, το *Σωματείο Κυνηγών «Η Διάνα»* Σερβίων και το αντίστοιχο του Βελβενδού ο *Παν*,⁵ που σκόπευε εκτός του φόνου θηραμάτων και στην ίδρυση κυνηγετικής βιβλιοθήκης.⁶ Δύο χρόνια αργότερα, το 1938, εγκρίθηκε ο *Καπνεργατικός Συνεταιρισμός Ερεσσού Λέσβου*.⁷ Το επόμενο έτος είδε το φως η *Φιλόπτωχος αδελφότης κυριών και δεσποινίδων Νεαπόλεως* [Βοΐου] *«Η Αναγγένησις»*,⁸ το δε 1940 το *Σωματείο οικοδόμων Ερμακιάς*⁹ και το παρόμοιο των *εργολάβων κι εμπειροτεχνών Κοζάνης «Η Καλή Τέχνη»*.¹⁰

Δεν έπαυσαν τη λειτουργία τους η *Φιλόπτωχος Αδελφότης Κυριών Κοζάνης*¹¹ και το *Εμπορικό-Βιομηχανικό Επαγγελματικό Περιφερειακό Επιμελητήριο Κοζάνης*,¹² με το τελευταίο μάλιστα να έχει 5.000 περίπου μέλη και να έχει συνεδριάσει 17 φορές το 1938.¹³ Επίσης συνέχισαν τη λειτουργία και τις αρχαιρείες τους ο ιδρυθείς το 1929 αθλητικός σύλλογος *Μακεδονικός Κοζάνης*,¹⁴ ο *σύλλογος Ελληνοαμερικανών Κοζάνης*¹⁵ και δεκάδες άλλοι. Μάλιστα δύο αγροτικοί συνεταιρισμοί της Άρδασσας Εορδαίας συγχωνεύτηκαν το 1939 κάτω από τη σκέπη της *Εθνικής Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών Ελλάδος*.¹⁶

Εργατοϋπαλληλικό κέντρο Κοζάνης

⁵ Γενικά Αρχεία του Κράτους/Αρχεία Νομού Κοζάνης (ΓΑΚ/ΑΝΚ), ΑΒΕ296/ΣΑΕ1905, *Πίναξ εμφανίων τα αναγνωρισθέντα Σωματεία ...κατά τον μήνα Σεπτέμβριον*, Πρωτοδικείο Κοζάνης 7/10/1936

⁶ Αρχείο Πρωτοδικείου Κοζάνης (ΑΠΚ), *Βιβλίον αναγνωρισμένων σωματείων 1/30-10-1939 έως 301/29-9-1956*, αρ.1/30-10-1939

⁷ Zarkia Cornelia, ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΚΑΠΝΟΠΑΡΑΓΩΓΩΝ ΕΡΕΣΣΟΥ,

https://www.academia.edu/33725686/%CE%A3%CE%A5%CE%9D%CE%95%CE%A4%CE%91%CE%99%CE%A1%CE%99%CE%A3%CE%9C%CE%9F%CE%A3_%CE%9A%CE%91%CE%A0%CE%9D%CE%9F%CE%A0%CE%91%CE%A1%CE%91%CE%93%CE%A9%CE%93%CE%A9%CE%9D_%CE%95%CE%A1%CE%95%CE%A3%CE%9F%CE%A5

⁸ ΑΠΚ, *ό.π.*, αρ.7/21-3-1939

⁹ ΑΠΚ, *ό.π.*, αρ.12/23-10-1940

¹⁰ ΑΠΚ, *ό.π.*, αρ.8/18-4-1940

¹¹ Κοβεντάρειος Δημοτική Βιβλιοθήκη Κοζάνης (ΚΔΒΚ), *Ηχώ της Μακεδονίας* (24-12-1917) 2 και *Μακεδονικόν Βήμα* (26-12-1937) 1

¹² ΓΑΚ/ΑΝΚ, ΑΒΕ188/ΣΑΕ1147, *Ετησία έκθεσις Περιφερειακού Επιμελητηρίου Κοζάνης 1938-1939*, Κοζάνη 10/7/1939,

¹³ Ιγγλέσης Ν., *Οδηγός της Ελλάδος του έτους 1930*, Πυρσός, Αθήναι 1930, σ. 1207

¹⁴ ΓΑΚ/ΑΝΚ, ΑΒΕ132/ΣΑΕ773, *Αθλητικός Σύλλογος Μακεδονικός Κοζάνης προς τον κ. Επιθεωρητήν Φυσικής Αγωγής Κοζάνης*, α.π. 340/2-5-1957

¹⁵ ΚΔΒΚ, *Μακεδονικόν Βήμα* (5-2-1939) 4 και Κορκάς Γιάννης, ΚΟΖΑΝΙΤΕΣ ΠΟΥ ΕΙΧΑΝ ΠΑΕΙ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΕΣΤΡΕΨΑΝ ΤΟ 1912 ΝΑ ΠΟΛΕΜΗΣΟΥΝ ΓΙΑ ΝΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΘΕΙ Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΜΑΣ, <https://efkozani.gr/%CE%BA%CE%BF%CE%B6%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CF%84%CE%B5%CF%83-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CE%B9%CF%87%CE%B1%CE%BD-%CF%80%CE%B1%CE%B5%CE%B9-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B1%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B9/>

¹⁶ ΓΑΚ/ΑΝΚ, ΑΒΕ60/ΣΑΕ99, *Νομάρχης προς Εθνική Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών Ελλάδος*, Κοζάνη α.π. 16179/17-5-1939

Οι ανωτέρω μαρτυρίες προφανώς αποδομούν την απαγόρευση σε τοπικό τουλάχιστον επίπεδο της ιδρύσεως ή συνέχισης της λειτουργίας σωματείων και συλλόγων. Τον Δεκέμβριο μάλιστα του 1937 έλαβαν χώραν τα εγκαινία της *Εργατικής Εστίας Κοζάνης*¹⁷ κατά τη διάρκεια δε της τελετής ομίλησε κι ο πρόεδρος του *Σωματίου καπνεργατών*.¹⁸ Η αναγραφή της στον τοπικό τύπο ως *Εργατικόν Κέντρον*¹⁹ ήταν σωστή ως μέρος του συνόλου της *Εργατικής Εστίας*, υπηρεσίας που είχε ιδρυθεί το 1931 ως *Οργανισμός Εργατικής Εστίας*,²⁰ ανασυντέθηκε το 1937 στην Αθήνα κι ερχόταν με γοργά βήματα στην επαρχία²¹ -η καταγραφή ότι η μεταξική *Εργατική Εστία* είχε ιδρυθεί το 1939²² χρειάζεται διόρθωση.

Η πρώτη γραπτή μνεία του *Εργατικού Κέντρου Κοζάνης*, όπως ονομαζόταν κάθε ένωση άνω των δύο σωματείων, συναντάται το 1927,²³ φαίνεται όμως ότι γρήγορα διαλύθηκε, αφού χωρίς υποτακτική πρόσβαση στην εξουσία χάριν της οποίας απολαμβάνει κανείς άφθονες δημοτικές, κρατικές ή διακρατικές επιχορηγήσεις καμιά ένωση, σύλλογος, σωματείο δεν επιζεί με τις συνδρομές και μόνο των μελών του. Κομμουνιστική εφημερίδα της Κοζάνης ευχόταν το καλοκαίρι του 1936 τη δημιουργία *Εργατικού Κέντρου* στην πόλη,²⁴ ευχή που πραγματοποιήθηκε τον επόμενο χρόνο από τους ταξικούς της αντιπάλους όπως τεκμηριώνει αποτύπωμα σφραγίδας με την ένδειξη ΕΘΝΙΚΟΝ ΕΡΓΑΤΟΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ ΚΟΖΑΝΗΣ ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ [1]9[3]7.²⁵ Γραπτά όμως το καταστατικό του συνετάχθη δύο έτη αργότερα, την 20ή Σεπτεμβρίου του 1939²⁶ -η καταγραφή ότι το *Εργατικό Κέντρο Κοζάνης* ιδρύθηκε το 1945²⁷ είναι ημαρτημένη.

Συνεπώς, στην εξεταζόμενη περίοδο και συνέρχονταν και συνεταιρίζονταν οι άνθρωποι, οπότε γραφές περί του αντιθέτου φανερώνουν ότι ή δεν μελετήθηκε από όλες τις πλευρές το ιστορικό υλικό ή έχει διαθλαστεί. Ισχύει μόνον αν στο εδάφιο περί απαγόρευσης περιλαμβάνονται οι συνάξεις πριν από βουλευτικές δημοτικές ή κοινοτικές εκλογές. Οι πρώτες όντως είχαν λάβει χώραν το 1936 και οι επόμενες αντίστοιχες μια δεκαετία αργότερα, ενώ οι δεύτερες είχαν γίνει δύο έτη πριν από τη δικτατορία Μεταξά και δέκα μετά τον θάνατό του. Σε περιόδους κρίσης όπως από το 1914 μέχρι το 1925 κρίνονταν ασύμφορες και για περισσότερο από μια δεκαετία οι

¹⁷ ΚΔΒΚ, *Μακεδονικόν Βήμα* (5-12-1937) 1, (12-12-1937) 1, (26-11-1937) 4

¹⁸ ΚΔΒΚ, *Μακεδονικόν Βήμα* (26-11-1937) 4

¹⁹ Ιδιωτική Συλλογή Κοσμά Πουγαρίδη, *Επαρχιακή Φωνή* [Πτολεμαΐδας] (25-12-1937) 4,

²⁰ *Η Εργατική Εστία και η Εργατική Κατοικία ανήκουν στους εργαζόμενους*, 20-12-2012, <https://edromos.gr/%CE%B7-%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CF%83%CF%84%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%B9%CE%BA/?amp>

²¹ Έκθεσις "Χαρά και εργασία" (Ελληνικόν Τμήμα) /Υπό την προστασίαν του προέδρου της Κυβερνήσεως Κ. Ι. Μεταξά, Αθήναι 13-18 Μαΐου 1938, σ. 11,

<https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/b/a/8/metadata-1617359313-721551-18142.tkl>

²² Βερέμης Θάνος, *Δικτατορία Μεταξά Ι*,

http://www.ime.gr/projects/interwar_economy/gr/krisi_diktatoria/index53.html

²³ Ριζοσπάστης (24-12-1929) 4, https://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=36245&seg=3559

²⁴ ΚΔΒΚ, *Παλλαϊκό Μέτωπο* (11-7-1936) 1

²⁵ Αρχείο Εργατοϋπαλληλικού Κέντρου Κοζάνης, Λυτά Έγγραφα, *Εθνικόν Εργατοϋπαλληλικόν Κέντρον Κοζάνης προς κ υπουργόν Εργασίας Αθήνας*, α.π. 51/30-3-1943,

²⁶ ΚΔΒΚ, Φ.151^Α/102/37-37^Α, *Καταστατικόν Εθνικού Εργατοϋπαλληλικού Κέντρου Κοζάνης*, Κοζάνη 20/9/1939

²⁷ Σύντομο Ιστορικό[Εργατοϋπαλληλικού Κέντρου Κοζάνης], <https://eknk.gr/istoriko/>

αλλαγές δημάρχων προέδρων και συμβουλίων γίνονταν με τη σύμφωνη γνώμη των εκάστοτε νομαρχών, κατά την οποία λαμβάνονταν υπ' όψιν οι αναφορές των αστυνομικών αρχών αλλά και των ίδιων των υποψήφιων προς ανάληψιν διοικητικής θέσης.

Όποιος επιθυμεί κατώτερη ή κατώτατη εξουσία με σκοπό να χαράξει δρόμο ξεχωριστό από την ανώτερη αντίστοιχη, αν και αιρετός, βρίσκει τη στρόφιγγα των επιχορηγήσεων ή της πολιτικής επικοινωνίας κλειστή οπότε σε ελάχιστο χρόνο παραλύει, σπανίως παραιτείται και συνήθως συμφωνεί.

Στη μακρά δομή της συνέχειας δεν επιτρέπονται σοβαρές παρεκκλίσεις ασυνέχειας.

Σφραγίδα του Εθνικού Εργατοϋπαλληλικού Κέντρου Κοζάνης με έτος ίδρυσης το 1937 σε έγγραφο του προς τον Υπουργό Εργασίας, α.π. 51/30-3-1943, Αρχείο Εργατοϋπαλληλικού Κέντρου Κοζάνης